

Recensie. Karlien Franco *Concept features and lexical diversity. A dialectological case study on the relationship between meaning and variation.* Diss. Radboud Universiteit en Katholiek Universiteit Leuven, 2017. 125 blz. plus 14 blz. anhangen.

Concept features and lexical diversity (CF&LD in het vervolg) is een proefschrift dat aan de Radboud Universiteit en aan de Katholieke Universiteit Leuven in 2017 werd verdedigd, en waar Dirk Geeraerts en Roeland van Hout als promotores en Dirk Spielman copromotor optraden. Het is een innovatieve studie naar lexicale diversiteit aan de hand van (de gegevensverzamelingen achter) twee Nederlandse dialectwoordenboeken. De titel weerspiegelt de focus van het werk die op de verhouding tussen variatie en betekenis ligt, maar het belang van de dialectologie reikt veel verder dan de gegevensbron. Deze recensie hanteert voornamelijk een dialectologisch perspectief, en, om de discussie in perken te houden, concentreren we ons op hoofdstuk 3, waar de analyse van dialectgegevens centraal staat.

We willen echter ook de achtergrond van de COGNITIEVE SOCIOLINGUIÏSTIEK gepast noemen want die slaat een brug van de algemene taalwetenschap naar de dialectologie. Volgens de cognitieve sociolinguïstiek beïnvloeden de betekenissen van woorden (de concepten waaraan ze refereren) onder andere hun variabiliteit. Het is vaker opgemerkt dat er vele woorden zijn bijv. voor geld, seks en slechte manieren, en minder voor water, begroetingen en gebed. Karlien Franco (KF in het vervolg) kijkt systematischer naar de verhouding achter deze observatie. Dit is één innovatie in dit werk, en we leggen het onderaan in meer detail uit.

Een tweede innovatie van CF&LD bestaat in de streng ONOMASIOLOGISCHE benadering. Terwijl de meeste lexicale studies naar dialectale variabiliteit de verdeling van varianten ten opzichte van de geografie verkent, kijkt KF vanwege haar onderzoeksvraag naar de varianten van woorden ten opzichte van concepten. Dit staat in contrast tot de normale focus van lexicale dialectologie, de geografische verdeling van de lexicalisering. Op basis van de geografie (aan de hand van een steekproef van plaatsen) krijgt men kaarten die aantonen waar de ene ofwel andere vorm te horen is. Bijvoorbeeld worden de Franse variëteiten, *langue d'oïl* en *langue d'oc*, grofweg in het noorden cq. in het zuiden van Frankrijk gebruikt waar de lexicale varianten voor 'ja', nl. *oui/oïl* en *oc*, gevonden worden. (Terzijde merken we op dat deze gebruikelijke benadering ook niet semasiologisch te noemen is.)

KF buit de omstandigheid uit dat de meeste verzamelingen van lexicale dialectvarianten onomasiologisch werden uitgevoerd, bijv. als men met een schets van een kledingstuk naar de lokale benoeming vraagt, waarop men misschien *hesje*, *kiel/kieltje*, *stoffas* of *labjas* of dergelijks als antwoord krijgt. Dit betekent dat geschikte dataverzamelingen in vele talen en dialecten al voorhanden zijn. Haar keuze valt op het *Woordenboek van de Brabantse dialecten* en *Woordenboek van de Limburgse dialecten*, die ze aan een ruwe kwantitatieve analyse onderwerpt om er zeker van te zijn dat er voldoende variatie is tussen genoeg woorden om statistische gevolgtrekkingen te onderbouwen.

Als we naar de focus van de dissertatie terugkeren – de verhouding tussen betekenis en variatie – zien we dat de dissertatie niet alleen aan dialectgeografische gegevens schatplichtig is, maar ook aan dialectologische inzichten en methoden, en de toepassing van deze technieken in dit proefschrift is een derde innovatie. Zo ontstaat bijv. het probleem hoe men lexicale diversiteit meet, en hier put de auteur uit het oudere werk van haar Leuvense collega's (Speelman & Geeraerts 2008). Ze stelt voor een concept LEXICAAL DIVERS te bekijken navenant het veel realisaties heeft die bovendien door elkaar gemengd worden (also niet netjes geografisch verdeeld zijn) met betrekking tot het gebiedsgrootte (blz.52). Dus concepten die overal hetzelfde heten zijn niet divers; en concepten die netjes in gebieden zijn opgedeeld zijn evenmin, maar men relateert beide factoren ten opzichte van de grootte van het in ogenschouw te nemen geografisch gebied. Het dialectologische fundament van de ideeën staat niet ter discussie. Zoals overal in kwantitatief werk kan men over de details bekvechten en alternatieve formuleringen voorstellen, maar het valt aan te nemen dat deze operationalisatie aan de hand van een dialectwoordenboek (dus met geospecifieke gegevens) meetbaar is en ook dat ze variabiliteit enigszins reflecteert.

Om de verhouding tussen de variabiliteit en de semantiek te achterhalen, moet men ook op de semantiek verder ingaan. KF toets hypothesen ten aanzien van (i) affect 'sterke gevoelens', (ii) *saliency* ('opvallendheid') en (iii) vaagheid, nl. dat vaagheid en sterke gevoelens variabiliteit bevorderen en terwijl *saliency* ze onderdrukt. Een aparte studie werd opgezet om (i) affect in te schatten, waar deelnemers beoordeelden of een concept positief, negatief of neutraal was, en waar ze in plaats daarvan hun onzekerheid konden melden. Men ziet hier hoe lastig het is om concepten los van lexicaliseringen te bestuderen: een concept werd via de meest voorkomende lexicalisering geïdentificeerd. KF experimenteert met verschillende manieren om (ii) *saliency* te operationaliseren, waaronder hoe vaak meerwoord-lexemen als respons voorkomen op het conceptwoord, welke varianten het frequentst worden gebruikt, het aantal plaatsen waar geen respons voorkwam, en de *prevalence* ('overwicht') van de meest voorkomende lexicalisering voor de concept, d.w.z. hoeveel mensen ze kennen. Deze blijken allemaal (nu in hfdst.4) te correleren zoals voorspeld, wat niet zonder meer verwacht kon worden. KF stelt voor het aantal verschillende lexicaliseringen als proxy te nemen voor (iii) de vaagheid van concepten, wat mij niet helemaal bevalt, gezien *kort* en *lang* volgens deze definitie niet vaag zijn terwijl semantici ze vaak als voorbeelden van vaagheid nemen. Anderzijds duidt het voorkomen van veel lexicale realisaties wel op een soort onderbepaaldheid in een concept. Uiteraard zijn beelden (waarmee dialectwoorden uitgelokt worden) normaal geen betekenissen zoals ook de filosofen vaak insisteren (Waismann 1976). Die ontbrekende overeenkomsten (tussen beeld en concept) kunnen ook voor variabiliteit zorgen.

In grote regressieanalyses gaat CF&LD dan na in hoeverre conceptuele noties van affect, *saliency* en vaagheid daadwerkelijk variabiliteit beïnvloeden. De discussie is helder, waarbij ik in het bijzonder dankbaar ben voor de duidelijke woorden over effectgrootte (Tabel 3.4) die vanwege de hoeveelheid gegevens belangrijk is.

Hoofdstuk 4 problematiseert in hoeverre Pickl's (2013) ideeën over lexicale diversiteit en de invloed van gefragmenteerde gebieden en ook de relevantie van concepten (en de objecten die ze noemen); hfdst. 5 gaat over leenwoorden en hun brontalen; en hfdst. 6 over plantnamen en het belang van de ervaring van *saliency*. Hfdst.6 geeft een overzicht van de resultaten.

Het proefschrift CF&LD laat het belang van conceptuele eigenschappen voor lexicale diversiteit helder zien, schetst hoe men deze verhouding exact kan bestuderen, en zou belangstelling voor de onderzoekslijn die variatielinguïstiek en cognitieve linguïstiek verder moeten stimuleren. KF sluit haar werk met een zeer toepasselijk citaat van de oratie van Ton Weijnen (1958), dat ook toepasselijk is als afsluiter voor deze recensie:

Nog verder reikt trouwens de betekenis van de dialectologie. Zij is wel bij uitstek geschikt gebleken om een aantal vragen van algemeen taalkundige aard, zoal niet tot een oplossing te brengen, dan toch van een geheel nieuwe zijde te belichten.

Literatuur

- Speelman, Dirk, and Dirk Geeraerts (2008) "The role of concept characteristics in lexical dialectometry." *International Journal of Humanities and Arts Computing* 2.1-2. Spec. uitgave *Language Variation* van J. Nerbonne et al. (red.) 221-242.
- Pickl, Simon (2013) "Lexical meaning and spatial distribution. Evidence from geostatistical dialectometry." *Literary and Linguistic Computing* 28.1: 63-81.
- Waismann, Friedrich (1976) *Logik, Sprache, Philosophie*. Stuttgart: Reclam.
- Weijnen, Antonius (¹1958) *De orientatie van de dialectstudie*. Hergedrukt in A. Weijnen (1975) *Algemene en vergelijkende dialectologie*. Amsterdam: Holland University Press. 1-15.